

כי עיצון פרשת נח

© מכון מניטו

דבר תורה שכתב הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניטו)

תרגום ועריכה מצרפתית: אליעזר שרקי

צוות עריכה לשונית והגהה לפרשות: אלישבע שרקי, בלה בל אנגי, ואיתי קולין (ה"ע – הערת העורכים)

הערכים העליונים של החיים שעתידיים לבוא, החיים שמעבר לטבע, נח עדיין אינו יכול להיקרא 'צדיק': הוא "מוצא חן".

רק עם אברהם תופיע מדרגה זו של הצדיק ההולך "לפני ה'": ויִרָא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׂדֵי הַתְּהֵלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים (בראשית יז, א). הצדיק "על-פי אברהם" מתהלך לפני ה', הוא סולל את הדרך לה' בהיסטוריה האנושית. לעומתו, הצדיק "על-פי נח" מתהלך "את האלוהים". הוא מסתפק במחויבות לקניינים המוסריים שכבר הושגו. לו הדבר היה תלוי בזכויותיו הוא, הוא לא היה ראוי להיות נושע כי הוא אינו מסוגל להיות מושיע.⁵

אם כך, מדוע הוא "מוצא חן"?

החן שהוא זכה לו הוא אמנם "חינם", אך הוא אינו שרירותי. נח ניצל כי הוא נושא בקרבו, בתולדות העתידות לצאת ממנו, את האפשרות של הופעת הצדיק "על-פי אברהם". הוא ניצל כי הוא אבי אבותיו של אברהם.

לפי זה, ניתן להבין טוב יותר את הרצף שבין שני הפסוקים דלעיל. וְנַח מֵצֵא חָן בְּעֵינֵי ה'. אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נַח... הסיבה לחן נמצאת בתולדותיו.⁶ וזה מה שמסביר רש"י על פסוק זה:

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נַח, נַח אִישׁ צְדִיק - הוֹאִיל וְהִזְכִּירוּ סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ, שְׁנֵאמַר: "זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּה" (משלי י, ז).

התורה אינה מציינת את צדקותו של נח כסיבה להצלתו - הרי הוא ניצל בזכות תולדותיו - אלא על מנת ש"נספר בשבחיו", שנדע שהוא היה שונה מבני דורו.

זה גם מה שאומר לנו הפסוק:

וַיֹּאמֶר ה' לְנַח בָּא אִתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֵל הַתְּבֵה כִּי אֶתְּךָ רְאִיתִי צְדִיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה (בראשית, ז' א).

הצורה הלשונית אֶתְּךָ רְאִיתִי במקום "ראיתך" הביאה את מפרשי הזוהר להבינה כ"אות בד", רמז לאברהם. "ראיתי אותך בד", "ראיתי צדיק לפני".

כעת, הפסוק ממשיך שרש"י מצטט מקבל משמעות רחבה יותר: הברכה שנשתלקה מן הארץ - בעקבות חטאו של קין - שבה אליה בזכות אברהם. לכן יש לקרוא את הפסוק כך: זָכַר צְדִיק (נח) - לְבִרְכָּה (אברהם)!⁷

⁵ משה נקרא כך כי "מן המים מְשִׁיתָהוּ". לפי זה הוא היה צדיק להיקרא "מושי". אלא שמו משה כי הוא מסוגל למשות אחרים מן המים (מפי מניטו, ה. ע.).

⁶ על-פי העיקרון התלמודי "ברא מזכה אבא" - הבן מזכה את האב (מסכת סנהדרין, קד, א).

⁷ אברהם נקרא 'ברכה', שנאמר: וְאַעֲשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל... וְהָיָה בְרִכָּה (בראשית, יב, ב).

וְנַח מֵצֵא חָן בְּעֵינֵי ה' (בראשית ו, ח).

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת נַח, נַח אִישׁ צְדִיק תָּמִים הָיָה בְּדַרְתּוֹ, אֵת הָאֱלֹהִים הַתְּהֵלֶךְ לְפָנָיו (שם, ט).

הפסוק הראשון (פסוק ח) מסיים את פרשת בראשית. הפסוק השני (פסוק ט) פותח את פרשת נח. המסורה כנראה רצתה להפריד בין שתי אמירות הנראות כסותרות זו את זו.

הביטוי נַח מֵצֵא חָן הוּא חד-משמעי. ההצלה הזאת באה לו מתוך חסד מאת ה', ולא מתוך זכות כלשהי. זאת מתנת "חינם".¹ האנושות כולה עומדת 'להימחות'² במי המבול ונח ניצל כי הוא "מוצא חן".

הגמרא אומרת את זה בצורה ברורה מאוד:

תנא דבי ר' ישמעאל: אף על נח נחתם גזר דין, אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר: וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה... כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתָם - וְנַח מֵצֵא חָן בְּעֵינֵי ה' (מסכת סנהדרין קח, א).³

קביעה זו של הגמרא מחייבת אותנו להתמודד עם השאלה: אם אכן נח נושע "חינם", מדוע התורה רואה צורך להודיע לנו, בפסוק השני, שנח "איש צדיק היה"?

מונחת לפנינו אחת הסוגיות הסבוכות ביותר לכאורה בפרשנות המקרא. אגב כך, הנצרות גם מצאה בה סמך לשיטתה בנושא 'החסד האלוהי', לפיה: "מי הוא צדיק? מי שזכה באותו 'חסד'..."

ברור שאין זו דרכה של תורת ישראל, אלא: הצדיק הוא מי שחי בהתאמה מדויקת לסולם ערכים, לנורמה, לתורה.

והנה, נח נקרא לא רק צדיק אלא גם תמים, דהיינו "צדיק במעשיו, תמים בדרכיו" כלשון הגמרא (מסכת עבודה זרה ו, א). ולמרות הכול, הוא ניצל דווקא מתוך חסד. איך ליישב את הסתירה?

על פי הקבלה, כרגיל, העניין פשוט ואין בו סתירה: נח נקרא צדיק עם אלוהים, עם בורא העולם המתגלה בשם 'אלוהים': אֵת הָאֱלֹהִים הַתְּהֵלֶךְ לְפָנָיו. פירוש הדבר שחיינו התנהלו על פי מה שמכונה "המוסר הטבעי" (במשמעות הרחבה ביותר של מושג זה). לעומת זאת, לפני ה',⁴ לפני מי שמתגלה בשם ה', לפני מי שמגלה את

¹ 'חינם' מלשון 'חן'.

² וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּמִים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה... וַיִּמְחוּ מִן הָאָרֶץ... (בראשית ז, כג).

³ ראה את דברי ה"תורה תמימה" במקום: "נח לא היה ראוי להנצל אבל שמצא "חן"... דבר שאין ראוי לו מצד עצמו או מצד הדין והיורש אלא רק מצד החסד והחנינה".

⁴ שם הווי-ה.